

Spis treści

Wstęp 11

I. SPRZECIW SUMIENIA: WYJAŚNIENIE POJĘĆ 15

1. SUMIENIE 15

- a. Psychologiczne i moralne funkcje sumienia 15
- b. Mechanizm działania sumienia moralnego 18
- c. Transcendencja norm społecznych i religijnych
przez zmysł moralny odbierany przez osobiste sumienie 19

2. PRZEKONANIA 22

3. FORUM WEWNĘTRZNE I FORUM ZEWNĘTRZNE 24

- a. Forum wewnętrzne 24
- b. Forum zewnętrzne 25

4. SPRZECIW 26

- a. Rozróżnienie pomiędzy pozytywnym
a negatywnym uzewnętrznianiem wolności sumienia 27
 - i. Pozytywne i negatywne uzewnętrznianie wolności
sumienia 28
 - α. Pozytywne uzewnętrznianie wolności sumienia
(wolność pozytywna) 28*
 - β. Negatywny wymiar wolności sumienia
(wolność negatywna) 29*
 - ii. Zróżnicowanie zakresu ingerencji w zależności
od jej ukierunkowania na pozytywne czy negatywne
uzewnętrznianie 31
- b. Konsekwencje takiego rozróżnienia 34

II. SPRZECIW SUMIENIA W PRAWIE POZYTYWNYM 37

1. SPRZECIW SUMIENIA JAKO OBOWIĄZEK 38
 - a. W prawie międzynarodowym i europejskim 38
 - b. W prawie krajowym 41
2. SPRZECIW SUMIENIA JAKO PRAWO 42
 - a. Uwagi ogólne na temat paradoksalnego prawa do sprzeciwu 42
 - i. Rozdwojenie moralności 43
 - ii. Obiektywny i subiektywny sprzeciw sumienia 45
 - b. Odmowa pełnienia służby wojskowej 48
 - c. Sprzeciw wobec aborcji, eutanazji i niektórych biotechnologii 58

Sprzeciw uznany przez ustawodawcę 59

Sprzeciw uznany przez środowisko lekarskie 62

Sprzeciw uznany przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy 65

Sprzeciw uznany przez Europejski Trybunał Praw Człowieka 66
 - d. Odmowa ujawniania swoich przekonań 71
 - e. Odmowa złożenia przysięgi o charakterze religijnym 73
 - f. Odmowa prowadzenia narzuconego dyskursu politycznego 74
 - g. Odmowa uczestnictwa w zajęciach z religii, etyki lub edukacji seksualnej 75
 - h. Odmowa celebrowania związków i małżeństw 79
 - i. Odmowa polowań 81
 - j. Odmowa obowiązkowych szczepień 82

III. KRYTERIA OCENY SPRZECIWU SUMIENIA 87

1. ROZRÓŻNIENIE, CZY ODMOWA DZIAŁANIA ZOSTAŁA DOKONANA PRZEZ OSOBĘ ROZUMNĄ 88
2. ROZRÓŻNIENIE MIĘDZY „PRZEKONANIAMI” A „OSOBISTĄ WYGODĄ” 91
 - a. Kryteria oceny jakości przekonań 92

- b. Kryteria oceny jakości sprzeciwu 93
- c. Sposób traktowania osobistych wygód i innych opinii 96
- 3. ROZRÓŻNIENIE MIĘDZY „SPRZECIWEM MORALNYM”
A „SPRZECIWEM RELIGIJNYM” 99
 - a. Rozróżnienie między sprzeciwem moralnym
a sprzeciwem religijnym 100
 - b. Jak rozpoznać „sprawiedliwy” sprzeciw moralny? 105
 - i. Sprzeciw moralny winien dążyć do poszanowania tego,
co sprawiedliwe i dobre 105
 - ii. Kontestowane polecenie stanowi odstępstwo od prawa
lub podstawowej zasady 105
 - iii. Sprzeciw jest uniwersalizowalny 107
 - iv. Sprzeciw dotyczy kwestii wrażliwej z etycznego punktu
widzenia 108
- 4. ROZRÓŻNIENIE W ZALEŻNOŚCI OD DYSTANSU MIĘDZY
PRZEDMIOTEM A MOTYWEM SPRZECIWU 108
 - a. Wymóg bezpośredniego związku i doktryna
podwójnego skutku 109
 - b. Wymóg bliskiego związku 111
- 5. KWESTIA STOSUNKU DO NATURY 113

IV. PRAWA I OBOWIĄZKI PAŃSTWA 119

- 1. W PRZYPADKU OSOBISTEJ WYGODY 119
- 2. W PRZYPADKU PRZEKONANIA 120
 - a. W przypadku sprzeciwu wyrażającego przekonanie
moralne 121
 - i. Osoba zgłaszająca sprzeciw nie może być przymuszana
ani karana 121
 - ii. Obowiązkiem państwa jest pozytywne zagwarantowanie
poszanowania tego prawa poprzez podjęcie rozsądnych
i właściwych środków 122
 - b. W przypadku sprzeciwu wyrażającego przekonania religijne
lub filozoficzne 124
 - i. Podstawa poszanowania osoby, której sprzeciw wynika
z przekonań religijnych 125

- α. Poszanowanie osoby zgłaszającej sprzeciw ze względu na wolność sumienia i wyznania 125
 - β. Poszanowanie osoby zgłaszającej sprzeciw ze względu na ideał społeczeństwa demokratycznego 126
 - ii. Obowiązki władz publicznych w przypadku sprzeciwu opartego na przekonaniach religijnych 129
 - α. Godzenie praw, a nie ich przeciwstawianie 129
 - β. Nakładanie sankcji możliwe w przypadku niepowodzenia postępowania pojednawczego 132
 - γ. Podstawowe wartości społeczeństwa jako ogranicznik 132

SUPLEMENT

PIĘĆ DRÓG SPRZECIWU SUMIENIA W MEDYCYNIE 137

I. PROFESJA ROZDARTA MIĘDZY SPRZECZNYMI CELAMI 138

1. Deontologiczna klauzula sumienia 138
2. Przypisywanie medycynie nowych celów nieterapeutycznych 139
3. Wyjątki sprzeczne z duchem ich zasad 143
4. Współistnienie tych sprzecznych celów jest przyczyną nieporządku 143
5. Kruchość stanowiska zgłaszających sprzeciw sumienia 144

II. PIĘĆ MOŻLIWYCH DRÓG SPRZECIWU 145

1. Przywołanie poszanowania klauzuli sumienia w imię subiektywizmu 145
2. Przywołanie poszanowania klauzuli sumienia poprzez konfrontację liberalizmu z jego własnymi postulatami 146
3. Przywrócenie więzi między sprzeciwem a sprawiedliwością 148
4. Zaufanie do ludzkiego sumienia 149
5. Demedykalizacja praktyk nieterapeutycznych 150

Podsumowanie 153

Spis cytowanego orzecznictwa 155

O autorze 161

O książce 161